

بررسی رابطه میان شاخص‌های حکمرانی خوب و امنیت انسانی در ایران: مطالعه موردی ۱۴۰۰-۱۳۹۲

سعید داراب‌نیا^۱، دکتر حسین کریمی‌فرد^۲، دکتر جهانبخش مرادی^۳، دکتر علی بختیارپور^۴

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۷/۴

تاریخ وصول: ۱۴۰۱/۴/۱۹

چکیده:

حکمرانی خوب که از شاخص‌هایی همچون ثبات سیاسی و کارایی دولت برخوردار است، از مهم‌ترین موضوعاتی است که در چند دهه اخیر در علم سیاست مطرح شده و ارتباط تنگاتنگی با سایر موضوعات مطرح از جمله امنیت انسانی دارد. نکته قابل توجه در این باره اهمیت نقش دولت در تحقق حکمرانی خوب و نسبت آن با امنیت انسانی است. بر این اساس هدف اصلی در این پژوهش بررسی رابطه بین حکمرانی خوب و امنیت انسانی در ایران در سال‌های ۱۴۰۰-۱۳۹۲ است. روش تحقیق در این مقاله از نوع توصیفی - پیمایشی می‌باشد و با بهره‌گیری از مطالعات کتابخانه‌ای و بررسی‌های میدانی صورت پذیرفته است. جامعه آماری شامل اساتید، دانش‌آموختگان و دانشجویان دکتری و کارشناسی ارشد گرایش‌های رشته علوم سیاسی و رشته روابط بین‌الملل می‌باشد. از جامعه آماری فوق بر اساس فرمول کوکران، تعداد ۳۸۴ نفر به روش تصادفی ساده مورد پرسش قرار گرفتند. همچنین برای تجزیه و تحلیل داده‌های گردآوری شده نیز از نرم‌افزار SPSS و آزمون‌های آماری مرتبط با ماهیت پژوهش استفاده گردیده است. نتایج حاکی از آن است که میزان ثبات و پایداری رژیم سیاسی و احتمال استمرار حیات آن (۱۷.۷۴)، تنش‌های قومی و درگیری‌های داخلی (۱۵.۲۹)، توانایی دولت در سیاست‌گذاری (۱۴.۰۳)، شیوه انتقال قدرت در سطح بالای نخبگان سیاسی (۱۳.۵۴)، وقوع جنگ و بحران‌های فراروی کشورها (۱۳.۴۱)، قابلیت، صلاحیت و شایستگی کارگزاران نظام (۱۳.۲۲) از بین گویه‌های دو شاخص حکمرانی خوب، بیشترین تأثیر را بر امنیت انسانی طی دوره مذکور داشته‌اند.

مفاهیم کلیدی: نابرابری، سنت و بری، قدرت، انسداد اجتماعی، دولت مدرن ایران

^۱ دانشجوی دکتری علوم سیاسی مسائل ایران، واحد اهواز، دانشگاه آزاد اسلامی، اهواز، ایران
saeed.darabnia52@gmail.com

^۲ دانشیار گروه علوم سیاسی، واحد اهواز، دانشگاه آزاد اسلامی، اهواز، ایران (نویسنده مسئول)
hkarimifard@yahoo.com

^۳ استادیار گروه علوم سیاسی، واحد ایلام، دانشگاه آزاد اسلامی، ایلام، ایران
Jmoradi7877@yahoo.com

^۴ استادیار گروه علوم سیاسی، واحد اهواز، دانشگاه آزاد اسلامی، اهواز، ایران
ali.bakhtiyarpour@yahoo.com

مقدمه و بیان مسأله

حکمرانی خوب^۱ مفهوم حکمرانی خوب با شاخص‌ها، دلالت‌ها و پیامدهای زیاد در دو دهه پایانی قرن بیستم وارد قاموس علوم اجتماعی گردید و با پذیرش گسترده مواجه شد. این مفهوم طبق تعریف بانک جهانی در اتخاذ سیاست‌های پیش‌بینی‌شده صریح دولت‌ها، بوروکراسی شفاف، پاسخ‌گویی دستگاه‌های اجرایی در قبال فعالیت خود، مشارکت فعال مردم در امور اجتماعی و سیاسی و برابری همه افراد در برابر قانون نمود یافته است. در واقع حکمرانی خوب مفهوم بسیار گسترده‌ای را دربر می‌گیرد که محصول مشارکت سه نهاد دولت، جامعه مدنی و بخش خصوصی است (سامتی و دیگران، ۱۳۹۰: ۱۸۶). در بین شاخص‌های حکمرانی خوب ثبات سیاسی و کارایی و اثربخشی دولت از اهمیت بالایی برخوردار است. یکی از حوزه‌هایی که به‌طور مستقیم از اعمال حکمرانی خوب تأثیر می‌پذیرد، حوزه امنیت است. امنیت در درون جوامع از ابعاد مختلفی از جمله امنیت اجتماعی، امنیت سیاسی و ... برخوردار است و رهاورد اصلی حکمرانی خوب نیز در بهبود امنیت است. امنیت انسانی^۲ به‌عنوان یکی از ابعاد اصلی و جامع امنیت به‌طور مستقیم با حکمرانی خوب پیوند دارد. با این حال، به رغم پیوند وثیق این دو مفهوم، تاکنون پژوهش‌های اندکی پیرامون رابطه این دو انجام گرفته است. امنیت انسانی که نخستین بار در سال ۱۹۹۴ میلادی از سوی محبوب‌الحق متخصص اقتصاددان پاکستانی مطرح شد حکایت از آزادی از ترس و هراس و نیز بقا، امنیت و آزادی از نیازمندی دارد (Fukuda and Messineo, 2011: 3).

در این میان، دولت مهم‌ترین نقش را در تحقق حکمرانی خوب و نسبت آن با امنیت انسانی به‌ویژه در بین کشورهای در حال توسعه یافته دارد. مشاهدات تجربی نشانگر این است که از اواسط دهه ۱۹۹۰ وجود منازعات در درون مرزهای کشورهای در حال توسعه با تأثیرگذاری در شاخص‌های مختلف حکمرانی خوب، وضعیت امنیت انسانی را در ابعاد اجتماعی، اقتصادی، فردی و به‌ویژه در ارتباط با خشونت‌های اعمالی بر مردم غیر نظامی و زنان و کودکان تحت تأثیر قرار داده است. امنیت انسانی از یک سو، امنیت در مقابل خطرات دیرینه‌ای مانند گرسنگی، بیماری و سرکوب را در بر می‌گیرد و از سوی دیگر، شامل امنیت در مقابل حوادث ناگهانی و زیان‌باری می‌شود که در زندگی روزمره رخ می‌دهند (Reveron & et. al, 2018: 12-13). بحث از امنیت انسانی هفت مقوله اصلی

¹ good governance

² human security

و مهم امنیت اقتصادی، امنیت غذایی، امنیت بهداشتی، امنیت زیست‌محیطی، امنیت اجتماعی، امنیت سیاسی و امنیت فردی را در بر می‌گیرد. به نظر می‌رسد که تحقق امنیت انسانی به مثابه رویکردی همه‌گیر و مردم‌محور تحت تأثیر نقش دولت در تأمین حکمرانی خوب قرار می‌گیرد. در واقع این موضوع در شرایطی که حکمرانی خوب در چارچوب شاخص‌هایی نظیر ثبات سیاسی و کارایی دولت‌ها بسترهای لازم را برای بهبود شرایط امنیت انسانی فراهم می‌کند، بیشتر به چشم می‌خورد. چه این که در الگوی حکمرانی خوب دولت سعی در تسهیل فضایی مفید در عرصه‌های سیاسی، اجتماعی و اقتصادی، بخش خصوصی، شغل، درآمد، محیط زیست به همراه تعاملات سیاسی و اجتماعی دارد که در نتیجه نقش بسزایی در تحقق امنیت انسانی دارد.

بر همین اساس هدف اصلی در این مقاله، بررسی ارتباط بین حکمرانی خوب و امنیت انسانی در ایران طی سال‌های ۱۴۰۰-۱۳۹۲ است و به دنبال پاسخ به این سؤال است که چه رابطه‌ای بین دو شاخص حکمرانی خوب و امنیت انسانی در ایران در سال‌های ۱۴۰۰-۱۳۹۲ وجود دارد؟ در این راستا تأکید اصلی مقاله بر دو شاخص ثبات سیاسی و کارایی و اثربخشی دولت و تأثیرسنجی آنها بر ابعاد مختلف امنیت انسانی در ایران است. بدین ترتیب می‌توان گفت که دولت در این دوره در زمینه شاخص‌های فوق، سیاست‌ها و رویکردهای خاصی را دنبال نموده است که رابطه آن با امنیت انسانی قابل سنجش و ارزیابی است. بدین منظور در ابتدا ضمن طرح چارچوب مفهومی، عملکرد دولت در عرصه حکمرانی خوب و ابعاد مختلف امنیت انسانی در بازه زمانی فوق مورد مطالعه و بررسی قرار داده شده است. در ادامه نیز در بخش یافته‌های پیمایشی با طرح پرسشنامه در بین جامعه آماری شامل اساتید، دانش‌آموختگان و دانشجویان دکتری و کارشناسی ارشد گرایش‌های رشته علوم سیاسی و رشته روابط بین‌الملل، بر اساس فرمول کوکران تعداد ۳۸۴ نفر به روش تصادفی ساده مورد پرسش قرار گرفتند. در نهایت نیز داده‌های مستخرج در این بخش، با نرم‌افزار SPSS مورد تجزیه و تحلیل قرار داده شده است.

پیشینه پژوهش

الف) تحقیقات داخلی

پژوهشی با عنوان «مفهوم امنیت انسانی و ابعاد سیاست‌گذارانه آن» مفهوم امنیت انسانی را از ابعاد مختلف بررسی کرده و در نحوه نگرستن به امنیت از منظر انسانی‌اش مذاقه نموده است. امنیت انسانی در این نگاه امنیت از رویکرد محدود نگرش که امنیت را

حفاظت از خشونت و ترس می‌داند فاصله گرفته و بر رویکرد موسع خود که مبتنی بر آزادی از احتیاجات و نیازمندی‌ها و آزادی بقا هست مبتنی است. پژوهش استدلال کرده است که رویکرد امنیت انسانی تلاش دارد در رویکرد سیاست‌گذارانه خود به تجربه زیسته افراد نیز توجه نماید؛ موضوعی که برخلاف رویکردهای رئالیستی و نهادگرایانه است. در نهایت با امنیت انسانی در سطح برنامه‌ریزی با بافتارها، چندبعدی بودن مفهوم امنیت انسانی و شبکه‌مندی امنیتی توجه و تأکید دارد (درودی و تاجبخش، ۱۳۹۷).

پژوهش با عنوان «امنیت انسانی و دولت: رهایی از ترس، رهایی از نیاز در دولت اجتماعی توسعه‌گرا» با بیان پارادایم سنتی مطالعات امنیت، مسیر گذار از نگرش سلبی و مضیق به امنیت در قالب مکتب واقع‌گرایی به نگرش‌های موسع‌تر در نگاه نواقح‌گرایان مکتب کپنهاک و سپس نگرش چندبعدی و ایجابی به امنیت در دیدگاه سازه‌انگاران را تبیین کرده است. تحول کارکردی سیاسی، حقوقی، فرهنگی و اجتماعی دولت در راستای تأمین امنیت انسانی و به بیان وظایف دولت در راستای تحقق امنیت انسان‌ها از دیگر بخش‌های آن است (رهامی، ۱۳۹۵).

پژوهش با عنوان «رفتارهای حمایت‌گرانه و امنیت انسانی؛ با تأکید بر رویکرد اسلامی» معتقد است که اگر امنیت مؤید یک نوع تعادل در ساحت‌های مختلف دانسته شود، هر عنصر ضد تعادلی می‌تواند بر هم زنده امنیت شود. بر همین اساس یکی از عناصری که هم مولود عدم تعادل و هم عاملی برای ایجاد ناامنی است، مسئله محرومیت و فقر در ابعاد گوناگون است که به منزله یکی از چالش‌های امنیت انسانی زمینه را برای رشد پارامترهای مخرب امنیت (همچون جنگ، خشونت و قاچاق انسان) فراهم می‌سازد. روی دیگر سکه به نظر می‌رسد رفتارهای حمایت‌گرانه و انسان دوستانه می‌تواند عاملی جهت ترمیم و کنترل تعادل در عرصه‌های اقتصادی و اجتماعی باشد (دهقانی فیروزآبادی و سرخیل، ۱۳۹۳).

پژوهش با عنوان «دولت‌های شکننده و امنیت انسانی» در صدد پردازش تأثیر دولت‌های شکننده بر امنیت انسانی است. برای این منظور، مفهوم دولت‌های شکننده، شاخص‌های این نوع دولت‌ها و چگونگی پیدایش و پیامدهای آنها بر امنیت انسانی بررسی شده است. همچنین، چگونگی به خطر افتادن امنیت انسانی و سازوکار تأثیر دولت‌های شکننده بر آن بیان شده است. دولت‌های شکننده به دلیل ناتوانی در ارائه خدمات عمومی و انجام کارکردهای رایج حکومتی در حوزه امنیت و توسعه به بحران امنیت انسانی در جوامع تحت حکومت خود دامن می‌زنند. به این دلیل تغییر در نظریه‌های شناخت امنیت،

تأکید بر کارکردهای دولت ملی و برجسته شدن اصل حمایت و نقش و کارکرد جامعه بین‌المللی در برخورد با مشکل دولت‌های شکننده، ارزیابی شده است (یزدان‌فام، ۱۳۹۱).

ب) تحقیقات خارجی

Akl (2021) در پژوهش «حکمرانی جهانی کووید ۱۹: دیدگاهی مبتنی بر امنیت انسانی» تأثیر حکمرانی جهانی را بر امنیت انسانی در دوره مواجهه جهان با بیماری کووید ۱۹ بررسی کرده است. نتایج پژوهش حاکی از آن است که دولت‌ها، سازمان‌های بین‌المللی و سایر بازیگران غیر رسمی باید روش‌های سنتی را برای مقابله با مشکلات جهانی این چنینی برای نیل به حکمرانی جهانی کنار بگذارند. در این چارچوب تشکیل کنفرانس‌های بین‌المللی برای کاهش مشکلات امنیت انسانی در این رابطه ضروری است.

Adger & et. al. (2021) در پژوهش «امنیت انسانی و مهاجرت محلی» سعی کرده است تا شاخص‌های مختلفی از امنیت انسانی را در بنگلادش تبیین کند. نتایج پژوهش حاکی از آن است که شاخص‌های چندگانه‌ای نظیر امنیت بهداشتی، ترس از تهدیدات و همچنین هراس از درگیری داخلی اصلی‌ترین متغیرهای تأثیرگذار امنیت انسانی بر مهاجرت محلی در این کشور بوده‌اند.

Lautensach and Lautensach (2020) در کتاب «امنیت انسانی در امور جهانی: مشکلات و فرصت‌ها» معتقد است که عواقب مصرف بی‌رویه منابع در سطح جهانی، افزایش نابرابری و تخریب محیط زیست را به همراه دارد و با تقویت یکدیگر، وضعیت نامنی در جهان را دامن می‌زند. از منظر نویسندگان تقویت متقابل بین این روندها تنها در صورتی قطع می‌شود که گام‌های فعالی در جهت امنیت محیط زیست برداشته شود. در نتیجه دستور کارها و مدل‌های قابل اجرا برای توسعه پایدار باید بر اولویت یکپارچگی اکولوژیکی به‌عنوان یک الزام برای امنیت محیط زیست و در نتیجه امنیت انسانی مبتنی باشد. در حالی که مدل‌های کنونی حکمرانی، در زمینه ایجاد پایداری توسعه با ضعف همراه هستند. این امر نشان‌دهنده عدم موفقیت دولت‌ها و شهروندان در اجرای مسئولیت است در حالی که حکمرانی مطلوب در این زمینه مبتنی بر پایداری، مسئولیت‌پذیری و مراقبت است. طرح منشور زمین که از سال ۲۰۰۰ توسط کنفرانس محیط زیست و توسعه ملل متحد ارائه شد، می‌تواند در این راستا ایجاد یکپارچگی زیست‌محیطی، عدالت اجتماعی و اقتصادی، عدم خشونت و صلح را محقق کند.

Gasper (2014) در پژوهش «تحلیل امنیت انسانی به‌عنوان چارچوبی برای ارزش‌گرا بودن حکمرانی: نمونه تغییر اقلیم» بر این موضوع تأکید کرده است که حکمرانی خوب ممکن است به‌طور مؤثر حقوق بشر، امنیت و توسعه انسانی را ارتقاء بخشد. در این پژوهش تجزیه و تحلیل امنیت انسانی در زمینه تغییرات اقلیمی در قالب بررسی سیستماتیک انواع سیستم‌های محیطی، فیزیکی، فرهنگی و سازمانی انجام شده و نویسندگان در صدد ارزیابی تأثیر سیاست‌گذاری در حوزه‌های محیط زیستی بر امنیت انسانی است.

Howi (2013) در پژوهش «امنیت انسانی و حکمرانی خوب» حکمرانی خوب را انجام اعمالی در جهت منافع دولت می‌داند که از طریق اقدامات جمعی انجام می‌شود. حکمرانی در واقع مجموع روش‌های مختلفی است که افراد و مؤسسات دولتی و خصوصی، امور مشترک خود را اداره می‌کنند. در واقع به‌عنوان فرایندی مداوم و تکاملی در نظر گرفته می‌شود که به دنبال سازش منافع متضاد است تا از طریق حاکمیت قانون از افراد ضعیف در برابر بهره‌برداری ناعادلانه محافظت کند. از نگاه نویسندگان در این راه، ابعاد مختلف امنیت دارای اهمیت است که یکی از مهم‌ترین آنها را امنیت انسانی دربر می‌گیرد. حکمرانی در قالب توجه به امنیت انسانی فرایندی است که از طریق آن دولت به تولید یا تسهیل ایجاد کالاهای جمعی از قبیل امنیت اقدام می‌کند. بنابراین حکمرانی حاکی از نگرانی کسانی است که هم با امنیت و توسعه و هم تأمین یا تسهیل این موضوعات حاکم هستند؛ به‌ویژه برای ریشه‌کنی فقر و گذار به سوی امنیت انسانی.

از جمع‌بندی پژوهش‌های انجام شده می‌توان نتیجه گرفت که بیشتر این پژوهش‌ها از یک طرف متغیر تک‌بعدی امنیت انسانی و شاخص‌های آن را ارزیابی کرده و به چالش‌های آن در جوامع مختلف و کشورهای دنیا پرداخته است. اغلب رویکرد دولت‌های مختلف بعد از انقلاب اسلامی در ارتباط با حکمرانی خوب و ارتباط آن با سایر جنبه‌های امنیت را بررسی کرده است. به رغم این وجه تفاوت این پژوهش با تحقیقات فوق در وهله اول بررسی شاخص‌های حکمرانی خوب در ایران در بازه زمانی مذکور و ارتباط آن با امنیت انسانی است. از منظر روش تحقیق نیز اغلب پژوهش‌ها با رویکرد توصیفی این موضوع را مورد بررسی قرار داده‌اند. این در حالی است که در این پژوهش با استفاده از روش پیمایشی و تهیه پرسشنامه و تجزیه و تحلیل داده‌های مستخرج از آن با نرم‌افزار *SPSS*، ارتباط بین حکمرانی خوب و امنیت انسانی در این دوره بررسی شده است.

مبانی نظری پژوهش

حکمرانی و تحقق شاخص‌های آن از مهم‌ترین مسائلی است که دولت‌ها با آن مواجه هستند. در فرهنگ لغت آکسفورد حکمرانی معادل «فعالیت اداره یک کشور یا کنترل یک شرکت یا یک سازمان؛ نحوه اداره یک کشور یا کنترل یک شرکت یا مؤسسه» آمده است (Oxford Dictionary, 2021). در بین انواع حکمرانی، موضوع حکمرانی خوب در عرصه کشورداری و توسعه از دهه ۱۹۹۰ مورد توجه قرار گرفت. این مفهوم از سوی جمله بانک جهانی در راستای آسیب‌شناسی توسعه و سیاست اعطای کمک به کشورها مطرح شد (Kaufman and Kraay, 2007). حکمرانی خوب هم شامل دولت و کیفیت فعالیت آن می‌شود و هم با درگیر کردن بخش خصوصی و جامعه مدنی، از آن فراتر می‌رود؛ تعامل دو سویه این بخش برای تحقق حکمرانی خوب ضروری است. دولت وظیفه تمهید محیط کارآمد را بر عهده دارد و بخش خصوصی وظیفه تولید اشتغال و درآمد و همچنین جامعه مدنی نیز تعامل سیاسی و اجتماعی گروه‌های فعال را برای مشارکت در فعالیتهای اقتصادی، اجتماعی و سیاسی آسان می‌کند. بانک جهانی حکمرانی خوب را «فرایندها و نهادهایی که از طریق آنها تصمیمات اخذ و اختیارات در یک کشور اعمال می‌شود»، تعریف نموده (World Bank, 1999) و شش ویژگی پاسخ‌گویی، ثبات سیاسی، اثربخشی دولت، کیفیت مقررات، حاکمیت قانون و کنترل فساد را برای آن برشمرده است. از جمله منظور از ثبات سیاسی در این جا این است که رژیم حاکم بر کشور و رهبران آن تا چه میزان از ثبات برخوردارند و سیاست‌های جاری در صورت تغییر رهبران تا چه میزان استمرار خواهد داشت. در تعیین کارایی و اثربخشی دولت نیز باید به مسأله توجه نمود که ساخت دولت چگونه است و از این لحاظ آیا خود را بی‌نیاز از مردم و حوزه عمومی می‌بیند یا خیر. موفقیت دولت در انجام وظایف و کیفیت ساختار اداری، صلاحیت کارگزاران، انجام خدمات عمومی و دوری از فشار سیاسی (Kaufman and kraay, 2012, World Bank, 2007).

حکمرانی خوب با توجه به ویژگی و اهداف، نیازمند دولتی است که زمینه‌ساز تحقق مشارکت همه بخش‌ها در این زمینه باشد. در این الگو دولت باید ثبات و پایداری در جامعه ایجاد کند، چارچوب‌های قانونی مناسب و اثربخش برای فعالیت بخش عمومی و خصوصی وضع کند و ثبات و عدالت در بازار ایجاد کند، نقش میانجی در مصالح عمومی و اثربخشی و پاسخ‌گویی در ارائه خدمات عمومی داشته باشد و نیز دولت باید فرصت‌های لازم برای افراد جامعه به منظور بهبود وضعیت خویش، فراهم آورد. در این شرایط اداره دولت از روش

مدیریت عمومی به روش حکمرانی عمومی تغییر خواهد یافت (قلی‌پور، ۱۳۸۳: ۸۹-۸۸). بر همین اساس مقوله حکمرانی خوب با ابعاد مختلف حاکمیت دولت ارتباط دارد که از جمله آن امنیت انسانی به‌عنوان اصلی‌ترین منفعت دولت‌ها است. امنیت انسانی به موازات دامنه‌دار شدن مفهوم امنیت و ترکیب ابعاد غیرنظامی امنیت با مراجع غیردولتی (نجات‌پور و یزدان‌پناه، ۱۳۹۷: ۴) و همچنین طرح موضوعاتی نظیر کرامت انسانی که ناظر بر نوع نگرش بر حقوق انسان است در دوره بعد از ۱۹۹۰ مورد توجه قرار گرفت. ریشه امنیت انسانی به بیانیه‌ها و قطعنامه‌های سازمان ملل به ویژه گزارش برنامه عمران ملل متحد در سال ۱۹۹۴ برمی‌گردد که در آن امنیت انسانی به صورت شرایطی تعریف شد که مردم در آن از قیدوبندهای روحی و روانی که مانع رشد انسان می‌شود، آزاد گردند (شیهان، ۱۳۸۸: ۲۴۱). امنیت انسانی در قالب سلامت انسان‌ها و ایمنی در برابر گرسنگی، بیماری، سرکوب و حفاظت افراد در برابر از هم گسیختگی و ناپهنجاری‌های اجتماعی در زندگی است (نظری و سازمند، ۱۳۸۹: ۲۶). امنیت انسانی در واقع با قراردادن شخص انسان و نه دولت در جایگاه موضوع امنیت^۱، گامی اساسی در گذار از امنیت سنتی ایجاد نموده است. امنیت انسانی ابعاد هفت‌گانه‌ای شامل امنیت اقتصادی، بهداشتی، زیست‌محیطی، شخصی، اجتماعی، سیاسی و غذایی را در بر می‌گیرد که محوریت در تمامی آنها فرد انسانی است (Maxwell, 1994: 3; Adger, 2021).

در حوزه امنیت اقتصادی تأکید بیشتر بر امنیت سرمایه‌گذاری، امنیت اشتغال و درآمد است. اولی در سطح بنگاه‌های اقتصادی حقیقی و حقوقی، و دومی برای آحاد مردم تعریف می‌شود. امنیت اقتصادی در بستر امنیت انسانی بر محور حداقلی از درآمد تضمین شده مورد توجه قرار گرفته است. امنیت اشتغال و درآمد در مفهوم طرد هر گونه فشار خارج از کنترل افراد یک جامعه، در مسیر اشتغال و کسب درآمد برای دستیابی به سطح متوسط رفاه اقتصادی شناخته می‌شود (شریفی طراز‌کوهی و مصطفی‌لو، ۱۳۹۵: ۱۱۸). در حوزه امنیت بهداشتی آن‌گونه که در گزارش توسعه انسانی سازمان ملل با هدف تضمین حفاظت از بیماری و شیوه‌های ناسالم زندگی ارائه شد (UNDP, 1994: 27-28)، به منزله تضمین نوعی حفاظت حداقلی در برابر بیماری‌ها و سبک‌های زندگی غیربهداشتی است. سازمان بهداشت جهانی در این زمینه در سال ۲۰۱۴ به ویژه شیوع بیماری‌های واگیردار را موجب نگرانی بین‌المللی درباره سلامت و بهداشت عمومی مطابق با مقررات بین‌المللی بهداشت اعلام کرد (ذاکریان و همکاران، ۱۳۹۸: ۵۲). امنیت زیست‌محیطی در واقع به

^۱ referent object of security

حفاظت و صیانت از زیست‌کره منطقه‌ای و جهانی به‌عنوان یک سیستم حمایتی ضروری و حیاتی که کلیه تشکیلات و فعالیت‌های بشر به آن بستگی دارد. از منظر امنیت انسانی، امنیت زیست‌محیطی از آن جهت دارای اهمیت است که تخریب محیط زیست بر سایر حوزه‌ها از جمله امنیت بشر تأثیر می‌گذارد (شیهان، ۱۳۸۸: ۱۴۳).

امنیت شخصی به مصون بودن فرد از جنگ و خشونت و شکنجه نظر دارد و در زمره امنیت انسانی در اسناد بین‌المللی از جمله در میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی مورد اشاره قرار گرفته است. در گزارش توسعه انسانی سازمان ملل در این‌باره آمده است که هیچ جنبه دیگری از امنیت انسانی برای مردم به اندازه امنیت آنها از خشونت فیزیکی حیاتی نیست که می‌تواند در اشکال مختلفی مورد تهدید قرار گیرد که تهدیدات از سوی دولت (شکنجه فیزیکی)، تهدید از سوی دولت‌های دیگر (جنگ)، تهدید از سوی گروه‌های دیگر مردم (تنش قومی)، تهدید افراد یا باندها علیه افراد یا باندهای دیگر (جرم، خشونت خیابانی)، تهدید علیه زنان (تجاوز جنسی، خشونت خانگی)، تهدید علیه کودکان بر اساس آسیب‌پذیری و وابستگی آنها (کودک آزاری) و تهدید علیه خود (خودکشی، مصرف مواد مخدر) از آن جمله است (UNDP, 1994: 30). بعد امنیت اجتماعی در حوزه امنیت انسانی ناظر به رهیافتی از امنیت است که بر فرد استوار است. این دیدگاه مدیون بازنگری جدی و بنیادی در مفهوم امنیت است (شیهان، ۱۳۸۸: ۱۰۷).

امنیت سیاسی بعد دیگر امنیت انسانی است. امنیت سیاسی به معنای تأمین آرامش لازم توسط حاکمیت کشور برای شهروندان قلمرو خویش از راه مقابله با تهدیدات مختلف خارجی و تضمین حقوق سیاسی آنها در مشارکت جهت تعیین سرنوشت سیاسی و اجتماعی آنها است. نظام سیاسی برای امکان و تسهیل مشارکت مردم در تعیین سرنوشت خود و جامعه، باید امنیت و حضور آزادانه و برابر آنها را فراهم آورد و کسی را به باور سیاسی خاصی وادار نکند. امنیت سیاسی به معنای وجود دستگاه سیاسی است که در آن مردم آزادانه و بدون ترس بتوانند مواضع سیاسی و باورهای خود را هر چند در مخالف حکومت در چارچوب قوانین موجود بیان کنند و کسی حق تعرض به دیگران را به دلیل ابراز عقیده سیاسی نداشته باشد (رهبر و سوری، ۱۳۹۵: ۱۱۱-۱۱۰). در نهایت امنیت غذایی بعد دیگری از امنیت انسانی است. امنیت غذایی در تعریف بانک جهانی شامل تغذیه پایدار و دسترسی همه مردم در تمام زمان‌ها به غذای کافی برای تأمین زندگی سالم و فعال می‌شود (Maxwell, 1994: 3). با توجه به اهمیتی که امنیت غذایی برای عملکرد انسان دارد بسیاری از کشورها حق غذا را رسماً مورد شناسایی قرار داده‌اند. امنیت غذایی

در مورد همه افراد قطع نظر از موقعیت آنها در خانواده، خانه یا جامعه صدق می‌کند. امنیت غذایی وضعیتی مستمر است. باید در تمام زمان‌ها، طی چرخه‌های عمر و دوره‌های فصلی یا سایر بازه‌های زمانی وجود داشته باشد (برجس، ۱۳۹۳: ۲۳۲-۲۳۱). دستورالعمل اختیاری شورای سازمان خواربار و کشاورزی ملل متحد (فائو) مؤلفه‌های چهارگانه‌ای را برای امنیت غذایی و حق بر غذا به‌عنوان یکی از حقوق بنیادین بشری برشمرده است که عبارتند از: فراهم بودن یا تأمین غذای کافی، ثبات غذا، قابل دسترس بودن از نظر اقتصادی و فیزیکی و مفید و سالم بودن (شریفی طراز کوهی و مصطفی‌لو، ۱۳۹۵: ۱۲۶).

با در نظر داشتن مؤلفه‌های فوق، نکته مشخص اهمیت نقش حکمرانی خوب در تحقق امنیت انسانی است که در چارچوب دولت‌ها نقش اساسی را بر عهده دارند. در کشورهایی که فرآیندهای انتخاباتی وجود دارد، دولت بر مبنای مشروعیت و اقتداری که از سوی شهروندان به آن داده می‌شود، مسئول ارائه خدمات عمومی و ایجاد بستری برای امنیت انسانی از طریق ایجاد و حفظ چارچوب‌های قانونی باثبات، کارا و منصفانه برای فعالیت‌های عمومی و خصوصی است. بنابراین نقش دولت در حکمرانی خوب مستلزم توجه به ثبات سیاسی در کنار ارزش کارایی و اثربخشی است (شریف‌زاده و قلی‌پور، ۱۳۸۲: ۱۰۴-۱۰۳). چه این که تحقق حکمرانی خوب می‌تواند امنیت انسانی را در حوزه‌هایی نظیر ارتقاء عدالت، کاهش محرومیت و تقویت سرمایه اجتماعی تحقق بخشد. حکمرانی خوب همچنین تأثیر قابل توجهی بر ارتقا ارزش‌ها و اصولی دارد که هدف آن تضمین این مسأله است که همه شهروندان بدون تبعیض و برابر به حقوق اساسی اقتصادی و اجتماعی دسترسی داشته باشند. این در حالی است که وضعیت نامناسب شاخص‌های حکمرانی خوب با پیامدهایی مانند توسعه‌نیافتگی، فقر و درآمد اندک کشور، اعمال تبعیض‌های منفی و برون‌رانی برخی گروه‌ها یا اقوام یا مناطق جغرافیایی، مشروعیت‌زدایی از حکومت و ثبات سیاسی اندک، ناتوانی در ارائه خدمات همراه است (کریمی مله، ۱۳۹۱: ۷۵-۷۴).

روش‌شناسی پژوهش

روش تحقیق در این مقاله از نوع توصیفی - پیمایشی می‌باشد و با بهره‌گیری از مطالعات کتابخانه‌ای و بررسی‌های میدانی صورت پذیرفته است. چنانکه در تدوین یافته‌های توصیفی و مباحث نظری تحقیق، جمع‌آوری اطلاعات به صورت بررسی‌ها اسنادی بوده و برای گردآوری یافته‌های میدانی نیز از ابزار پرسشنامه بهره‌گیری شده است. جامعه آماری در این مقاله شامل اساتید، دانش‌آموختگان و دانشجویان دکتری و کارشناسی ارشد

گرایش‌های رشته علوم سیاسی و رشته روابط بین‌الملل می‌باشند. از جامعه آماری فوق بر اساس فرمول کوکران، تعداد ۳۸۴ نفر به روش تصادفی ساده مورد پرسش قرار گرفتند. همچنین برای تجزیه و تحلیل داده‌های گردآوری شده نیز از نرم‌افزار SPSS و آزمون‌های آماری مرتبط با ماهیت پژوهش استفاده گردیده است. برای تعیین روایی پرسشنامه از تعداد ۱۰ نفر متخصص درخواست شد مربوط بودن هر گویه را از نظر خود بر اساس سه طیف «ضروری است»، «مفید است ولی ضروری نیست» و «ضرورتی ندارد» مشخص کنند. از آنجا که حداقل مقدار روایی برای تعداد ۱۰ متخصص می‌بایست ۰.۶۲ باشد، این مقدار در مجموع گویه‌های پرسشنامه برابر با ۰.۸۶ می‌باشد، بنابراین پرسشنامه دارای روایی قابل قبول است. همچنین برای بررسی پایایی پرسشنامه از ضریب آلفای کرونباخ استفاده شده است. اگر ضریب آلفای کرونباخ ۰.۷ یا بیشتر باشد پرسشنامه از پایایی خوبی برخوردار است، اگر بین ۰.۵ تا ۰.۷ باشد از پایایی متوسطی برخوردار است. از آنجا که مقدار ضریب آلفای کرونباخ برای گویه‌های پرسشنامه برابر با ۰.۹۲۶ بوده، پرسشنامه دارای پایایی بسیار مناسبی است.

ثبات سیاسی و کارایی دولت در ایران در سال‌های ۱۴۰۰-۱۳۹۲

در انتخابات ریاست جمهوری سال ۱۳۹۲ که در مجموع حدود ۳۶ میلیون نفر در آن شرکت کردند و نشان‌دهنده حضور ۷۲.۷ درصدی مردم در انتخابات بود، حسن روحانی با ۱۸ میلیون و ۶۱۳ هزار رأی به پیروزی رسید و به‌عنوان رئیس‌جمهور انتخاب شد. در انتخابات دوره دوازدهم ریاست جمهوری نیز که در ۲۹ اردیبهشت ماه ۱۳۹۶ انجام شد، از مجموع بیش از ۴۱ میلیون رأی گرفته شده، مجدداً حسن روحانی با ۲۳ میلیون و ۵۴۹ هزار و ۶۱۶ رأی به ریاست جمهوری برگزیده شد و حکم تنفیذ خود را از رهبر جمهوری اسلامی دریافت کرد. روحانی در ابتدای ریاست جمهوری درباره حکمرانی خوب چنین اظهار نمود: «حکمرانی شایسته، مشتمل بر حاکمیت قانون، رعایت حقوق و آزادی‌های مدنی مردم، پاسخ‌گویی در برابر جامعه، شفافیت در مدیریت و عرضه اطلاعات، مبارزه با فساد، کنترل خشونت و مقابله با بی‌ثباتی سیاسی، مداخله مؤثر و کارآمد در جامعه و بازار در عین رعایت حقوق شهروندی، و تضمین مشارکت مؤثر مردم در سرنوشت خویش، آرمانی قابل احترام در جامعه بشری است و ملت بزرگ ایران نیز شایسته بهره‌مندی از این نوع حکومت و حکمرانی و مطالبه ایشان است. دولت یازدهم نیز می‌کوشد این مطالبه مردم را در بستر ظرفیت‌های موجود جامعه و ظرفیت‌هایی که با اقدام دولت و مردم ایجاد

می‌شود، دنبال کرده و محقق سازد. تحقق حکمرانی شایسته می‌تواند دولتی مقتدر و در عین حال خدمت‌گزار و پاسخ‌گو در داخل ایجاد کند و از همین مسیر راه را بر فزون‌طلبی‌های خارجی ببندد» (روحانی، ۱۳۹۲: ۱-۲).

در الگوی حکمرانی خوب، دولت باید ثبات و پایداری سیاسی را در چارچوب قانونی مناسب برای فعالیت‌های عمومی و خصوصی برقرار سازد، ثبات و امنیت و عدالت را در جامعه ایجاد کند و با کاهش نقش تصدی‌گری و روی آوردن به نقش حمایتی، اداره دولتر را به روش حکمرانی خوب تغییر دهند. نبود ثبات سیاسی و گردش مسالمت‌آمیز نخبگان موجب ظهور و سقوط پی‌درپی دولت‌های ملی و محلی خواهد شد (مکوندی و همکاران، ۱۳۹۷: ۹۲۸). در بررسی ثبات سیاسی دولت، مطابق با اصل نهم قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، آزادی، استقلال و وحدت و تمامیت ارضی کشور از یکدیگر تفکیک‌ناپذیر می‌باشند و هیچ فرد یا گروه یا مقامی حق ندارد به نام استفاده از آزادی به استقلال سیاسی، فرهنگی، اقتصادی، نظامی و تمامیت ارضی ایران خدشه‌ای وارد نماید. همچنین هیچ مقامی حق ندارد به نام حفظ استقلال و تمامیت ارضی کشور، آزادی‌های مشروع را هر چند با وضع قوانین و مقررات سلب کند. در اصل ۱۹ نیز بر کرامت انسانی و برابری حقوق تمام مردم ایران، اصل ۲۰ بر برابری زن و مرد در کلیه حقوق، اصول ۲۲ الی ۲۴ بر مصونیت حیثیت، جان، مال، حقوق، مسکن و شغل مردم از تعرض، ممنوعیت تفتیش عقاید و مؤاخذه، آزادی نشریات و مطبوعات و اصل ۲۶ به آزادی احزاب و اقلیت‌های شاخه شده تأکید شده است. در اصول ۳۵ الی ۳۸ نیز حق انتخاب و کیل برای طرفین دعوا، حکم به مجازات از طریق دادگاه صالح، اصل برائت، ممنوعیت شکنجه برای گرفتن اقرار یا کسب اطلاع، تأکید شده است (زارعی و آرای، ۱۴۰۰: ۲۱).

در دوره دولت‌های یازدهم و دوازدهم به‌ویژه در چهار ساله اول با توجه به رویکرد دولت مبنی بر اعتدال‌گرایی تا حدی ثبات در بخش‌های مختلف و سیاست‌ها حکم‌فرما شد. با این حال وقایعی مانند ناآرامی‌های دی ۱۳۹۶ در ثبات سیاسی این دوره تأثیرگذار بود (صفریان و همکاران، ۱۳۹۸: ۹۹). در این دوره کلیت نظام سیاسی با ثبات همراه بود، اما کشور با مسأله‌ای با عنوان دوگانه اعتراض و ثبات سیاسی مواجه شد. به گونه‌ای که دولت در معرض اعتراضات سیاسی در ناآرامی‌های ۱۳۹۶، ۱۳۹۸ و ۱۳۹۹ قرار گرفت. دلیل عمده این اعتراضات، بی‌ثباتی اقتصاد، عدم کارآمدی دولت در سیاست‌گذاری و افزایش پی‌درپی و نوسان در قیمت کالاهای مصرفی مانند بنزین و نیز بازار نوسانی ارز بود. سیاست قدرت‌های بین‌المللی در قبال ایران از جمله خروج آمریکا از توافق هسته‌ای بین ایران و ۱+۵، بازگشت

تحریم‌ها علیه ایران و اعمال سیاست فشار حداکثری آمریکا، تأثیر بالایی بر این روند داشت.

کارایی و اثربخشی نیز چارچوبی را ترسیم می‌کند که در آن ائتلاف منابع وجود ندارد، تولیدات مربوطه با کمترین هزینه ممکن صورت می‌گیرد و همان تولیدات بین مصارف مختلف به‌گونه‌ای توزیع می‌شود که مصرف‌کننده‌ها بیشترین منافع و مطلوبیت ممکن را کسب کنند. لذا سیستم هم از لحاظ فنی کارآمد است و هم از جهت اقتصادی توجیه کافی دارد (زاهدی وفا و همکاران، ۱۳۹۸: ۹۷). اصل اول قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران بر مشارکت مردم در تصویب این قانون با اکثریت بالا اشاره دارد. اصل ششم و ۵۹ نیز اداره کشور را بر اتکای آرای عمومی دانسته که از طریق انتخابات و همه‌پرسی حاصل می‌شود. اصول هفتم و ۱۰۰ قانون اساسی که مشارکت در تشکیل شوراها و عضویت در آنها را اشاره کرده نیز بر جنبه شورایی بودن اداره امور کشور در گستره مختلف آن و اصول ۴۴ و ۵۹ بر مشارکت شهروندان در فعالیت‌های اقتصادی و نیز مشارکت در فرایند تصمیم‌گیری و تصمیم‌سازان از طریق همه‌پرسی تأکید دارد؛ همچنین حق شهروندی، حق تکرر آرا و آزادی بیان هم در اصول مختلف مورد توجه قرار گرفته‌اند (زارعی و آرابی، ۱۴۰۰: ۲۰).

در ایران طی سال‌های ۱۳۹۲-۱۴۰۰ دولت روحانی در حوزه نظام اداری، با احیای سازمان مدیریت، سازمان اداری و استخدامی و سازمان برنامه و بودجه، برنامه جامع اصلاح نظام اداری ۱ و ۲ و نیز ماده ۲۸ قانون برنامه ششم توسعه اجرا شد که کاهش حجم نظام اداری و کارآمدتر شدن آن را به همراه داشت (صفریان و همکاران، ۱۳۹۸: ۹۶). با این وجود کارایی دستگاه‌های دولتی به واسطه گسترش تشکیلات دولت با افت مواجه شد. پیامدهای اصلی آن نیز کاهش مشارکت مردم در توسعه، کاهش میزان حقوق و دستمزد کارگران، افت کیفیت ارائه خدمات به دلیل نبود رقابت در بخش دولتی، کاهش مقبولیت دولت، تغییر نسبت بودجه جاری و عمرانی، افزایش سهم دولت از ظرفیت اشتغال کشور و افزایش گروه‌های ذی‌نفوذ بود. در عرصه دیوان‌سالاری نیز تمرکز بوروکراسی، بی‌ثباتی مدیریت، کم‌توجهی به کیفیت نیروی انسانی و عدم توجه به آموزش‌های ضمن خدمت منجر به عدم تحقق کارآمدی شد (طاهری، ۱۳۹۸: ۱-۳). با این حال، نظر رئیس جمهور و مسئولین دولت در این دوره در مورد کارآمدی دولت به گونه دیگر بود. رئیس جمهور روحانی در سخنرانی خود در شهر شیروان در ۲۳ تیر ۱۳۹۸ گفت: «اگر کسی امروز مدعی شود دولت ناکارآمد است و نتوانسته به مشکلات مردم توجه کند، سخنی ناصحیح و ناروا بر زبان آورده است».

ارزیابی کارایی دولت در این دوره با بررسی شاخص بهای کالاها و خدمات مصرفی^۱ بیشتر مشخص می‌شود. دولت یازدهم امور مملکت را به لحاظ اقتصادی با نرخ تورم ۳۰.۵ در پایان ۱۳۹۱ از دولت قبل تحویل گرفت. با اقدامات دولت، نرخ تورم در سال ۱۳۹۶ به ۹.۶ رسید. اما در دوره دولت دوازدهم، تحت تأثیر عوامل ساختار - کارگزار داخل کشور و عوامل مداخله‌گر خارج کشور به‌ویژه در دو سال پایانی، دولت کارایی خود را از دست داد. به طوری که از منظر دولت با اوج‌گیری مجدد تحریم‌های اقتصادی ایران، نرخ تورم در سال ۱۳۹۷ به ۳۱.۲ و ۱۳۹۸ به ۴۱.۲ رسید. از منظر دولت، عوامل ساختاری داخلی نظیر چندقطبی بودن ارکان قدرت در مواجهه با سیاست خارجی، شرایطی را تحمیل کرد که قوه مجریه نیز نتوانست کاری از پیش ببرد. در نهایت نیز تضادهای داخلی با سیاست‌های اقتصادی و تضاد با کشورهای خارجی و تحریم مجدد ایران، باعث افزایش نرخ تورم شد (نودیجه و همکاران، ۱۴۰۰: ۶۸-۶۷).

وضعیت امنیت انسانی در ایران در سال‌های ۱۴۰۰-۱۳۹۲

همان‌گونه که در بخش مبانی نظری توضیح داده شد، برای امنیت انسانی می‌توان هفت حوزه اصلی امنیت اقتصادی، امنیت بهداشتی، امنیت زیست‌محیطی، امنیت سیاسی، امنیت اجتماعی، امنیت شخصی و امنیت غذایی را برشمرد. دولت ایران در بعد امنیت اقتصادی، بازه زمانی مذکور ضمن بهره‌گیری از مؤلفه‌های اقتصاد مقاومتی برای افزایش استقلال اقتصادی ایران، در صدد برآمد تا از طریق دیپلماسی کارآمد، بسترهای لازم برای تأمین و ارتقای امنیت اقتصادی را هموار سازد. نتایج این رویکرد در پایان ۱۳۹۶ رشد اقتصادی سالانه ۷ درصد، کاهش نرخ تورم از ۴۰ درصد به کمتر از ۱۰ درصد، رشد صادرات نفت به سطح پیش از تحریم و جذب ۱۲ میلیارد دلار سرمایه‌گذاری خارجی بود (سمیعی اصفهانی و همکاران، ۱۴۰۰: ۹۱-۹۰). اما از سال ۱۳۹۶ شرایط اقتصادی با تغییرات قابل توجهی همراه شد. به گونه‌ای که وجود ناکارآمدی‌های متعدد در بین مدیران دولت به همراه خروج ترامپ از توافق هسته‌ای و بازگشت تحریم‌ها، تأثیرات نامطلوب فراوانی بر شرایط اقتصادی مردم بر جای گذاشت که یکی از مهم‌ترین آنها رسیدن نرخ رشد اقتصادی کشور به ۶.۱ در سال ۱۳۹۸ بود (صادقی، ۱۴۰۰: ۱-۳).

^۱ CPI

در حوزه امنیت بهداشتی مهم‌ترین طرح دولت، طرح تحول سلامت بود. این طرح به دنبال اجرای فاز دوم هدفمندی و با هدف کاهش هزینه‌های سلامت در بخش دولتی به منظور بهبود ارائه خدمت و افزایش رضایت مردم در حوزه خدمات سلامت به اجرا درآمد. کاهش میزان پرداختی بیماران بستری در بیمارستان‌های دولتی، برنامه ترویج زایمان طبیعی، ارتقای کیفیت هتلینگ در بیمارستان‌های دولتی، حمایت از ماندگاری پزشکان در مناطق محروم، حضور پزشکان متخصص مقیم در بیمارستان‌های دولتی و ... از اهداف اختصاصی طرح تحول سلامت بود (سایت روزنامه دنیای اقتصاد، ۱۴/۰۵/۱۴۰۰)؛ همچنین در برنامه‌ای که دولت در سال ۱۳۹۶ ارائه کرد، برخی تهدیدهای امنیت انسانی در حوزه امنیت بهداشتی از قبیل افزایش بیماری‌های قلبی و عروقی، بیماری‌های واگیردار و مشکلاتی نظیر کم‌تحرکی، اختلال‌های روانی و ... نام برده شد (روحانی، ۱۳۹۶: ۱۷-۱۶). با این وجود، همه‌گیری بیماری کرونا، مهم‌ترین چالش امنیت بهداشتی ایران در این دوره بود. شیوع ویروس کرونا در ایران در ۳۰ بهمن ۱۳۹۸ به‌طور رسمی از سوی دولت اعلام شد و رئیس‌جمهور روحانی در اسفند ۱۳۹۸ ستاد ملی مقابله با بیماری کرونا را به ریاست سعید نمکی وزیر بهداشت، درمان و آموزش پزشکی تشکیل داد.

دولت در سال ۱۳۹۲ توجه به محیط زیست را به‌عنوان یکی از خط‌مشی‌ها و اصول کلی برنامه خود اعلام کرد (روحانی، ۱۳۹۲: ۲). مهم‌ترین دستاوردهای دولت در این حوزه را می‌توان تصویب فصل مالیات‌های سبز در لایحه ارزش افزوده، همکاری در تدوین سیاست‌های کلی نظام در حوزه محیط زیست برای سیاست‌های کلی نظام در بخش محیط زیست، احیاء و فعال کردن شورای عالی حفاظت محیط زیست، تهیه سند اقتصاد کم‌کربن و تصویب آن در هیأت وزیران برای نهادینه‌سازی اقتصاد سبز، تثبیت جایگاه محیط زیست در نظام برنامه‌ریزی، سیاست‌گذاری و تعیین اهداف میان‌مدت و بلندمدت کشور، تدوین و تصویب لایحه هوای پاک و تقدیم آن به مجلس، تدوین و تصویب لایحه خاک و تقدیم آن به مجلس، تدوین و تصویب لایحه ارزیابی محیط زیستی و تقدیم آن به مجلس و تدوین و تصویب لایحه حفاظت از تالاب‌ها و تقدیم آن به مجلس برشمرد. از سال ۱۳۹۶ نیز پیگیری برای تصویب لوایح محیط زیستی در مجلس، اصلاح روند تصمیم‌گیری در کمیته ماده دوم آیین‌نامه ارزیابی اثرات محیط زیستی، ارائه حکمرانی و بهره‌وری در مصرف منابع آب و پیشبرد اقتصاد سبز در ارتباط با محیط زیست را در دستور کار قرار داد. در عرصه مقابله با آلودگی هوا نیز اقداماتی همچون حذف توزیع بنزین پتروشیمی و جایگزینی آن با بنزین و گازوییل استاندارد یورو ۴، جایگزینی ۴۰۰۰۰ دستگاه تاکسی فرسوده، کاهش

مصرف مازوت در نیروگاه‌های کشور و جایگزینی با گاز طبیعی، تصویب موافقت‌نامه پاریس برای کاهش گازهای گلخانه‌ای و ارائه آن به مجلس، تهیه و تصویب برنامه و آیین‌نامه اجرایی مقابله با گرد و غبار در دولت و اجرای برنامه شناسایی کانون‌های داخلی گرد و غبار در ۱۲ استان کشور انجام شد (روحانی، ۱۳۹۶: ۱۴۳-۱۳۹).

در حوزه امنیت سیاسی نیز دولت اهدافی چون افزایش مشارکت مردم و تضمین مردم‌سالاری، همزیستی مسالمت‌آمیز همه ادیان و مذاهب و اقوام در گستره سرزمینی ایران اسلامی؛ ایجاد آرامش برای فعالان عرصه‌های اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، سیاسی، تبدیل قانون‌گرایی به ارزش اجتماعی و منش عمومی، تضمین حقوق و آزادی‌های عمومی مصرح در قانون اساسی و نهادینه‌سازی حقوق شهروندی را در این زمینه در دستور کار قرار داد (روحانی، ۱۳۹۲). تدوین منشور حقوق شهروندی و افزایش اجرایی شدن بخش‌هایی از حقوق ملت در قانون اساسی نظیر توسعه آزادی‌های سیاسی و مدنی، افزایش دسترسی آزادانه به اطلاعات، مقابله با فیلترینگ سلیقه‌ای فضای مجازی، احترام به حقوق اقلیت‌های مذهبی، احترام به تنوع قومی جامعه ایران و رعایت حقوق اقوام، مقابله با مداخله در زندگی مردم، حمایت از حقوق زنان، بکارگیری زنان در مناصب دولتی نظیر عضویت در کابینه و ... بخشی از دستاوردهای دولت در این حوزه است (روحانی، ۱۳۹۶: ۸۴-۸۲).

در بعد امنیت اجتماعی امنیت انسانی، به‌طور کلی پایگاه اجتماعی - اقتصادی دولت به ریاست جمهوری حسن روحانی بیش از طبقات فرودست، در بین طبقات متوسط به بالا بود (عبداللهی، ۱۳۹۹: ۱). با این وجود، وی سعی کرد جامعه ایران را به مثابه جامعه‌ای متنوع که در آن اقوام و گروه‌های مذهبی متفاوت با زبان و فرهنگ متکثر قرن‌ها در کنار هم زیست مسالمت‌آمیز داشته‌اند، به رسمیت بشناسد. دولت قائل به امکان تأمین همبستگی، وحدت، تمامیت ارضی و رشد یکپارچه در این تکتک بود. لذا با تأکید بر حفظ و تقویت عناصر وحدت‌بخشی نظیر اسلام، خط و زبان فارسی، سرمایه‌های فرهنگی و پیشینه تاریخی همه ایرانیان را منشأ وحدت ملی در عین کثرت فرهنگی ایرانیان دانست و کوشید تا حافظ انسجام اجتماعی و ملی باشد (سمیعی اصفهانی و همکاران، ۱۴۰۰: ۹۵). دولت برخی اقدامات را در این حوزه انجام داد که اجرایی شدن طرح چندین لایه تأمین اجتماعی، افزایش حقوق بازنشستگان، اجرای طرح تحول سلامت و اجرای بیمه سلامت فراگیر از آن جمله بود (روحانی، ۱۳۹۶: ۱۱۱-۱۰۵)؛ اما وجود ناکارآمدی و سیاست‌های ضعیف اقتصادی در این دوره، با تأثیرات مستقیم بر امنیت اجتماعی همراه بود. توزیع درآمد در جامعه که برای سنجش آن از شاخص ضریب جینی استفاده می‌شود، گویای این

وضعیت است. توزیع درآمد در این دوره با کاهش ضریب اصابت هدفمندی یارانه‌ها و افزایش هزینه‌های خانوار تا سال ۱۳۹۷ به ۰.۴۰۹۳ و در ۱۳۹۸ نیز به ۰.۳۹۹۲ رسید که حکایت از شکاف طبقاتی نسبتاً بالا داشت. مصداق تأثیر مسائل اقتصادی در امنیت اجتماعی، وقایع آبان ۱۳۹۸ بود. نوع مواجهه رئیس‌جمهور با تبعات سیاسی، امنیتی و ضرر مالی و جانی که رخ داد قابل تأمل بود (عبداللهی، ۱۳۹۹: ۴).

در رابطه با بعد امنیت شخصی امنیت انسانی، در برنامه‌ای که در ابتدای این دوره از سوی دولت ارائه شد، به آسیب‌های اجتماعی که متوجه افراد است اشاره شد (روحانی، ۱۳۹۶: ۱۵-۱۶). از جمله متغیرهای مؤثر بر این بعد امنیت انسانی، خشونت علیه افراد است. هر چند آمار مشخصی از میزان واقعی خشونت علیه افراد در ایران در دسترس نیست، اما مؤسسه نظرسنجی بین‌المللی گالوپ در گزارش سال ۲۰۱۷ خود در مورد احساسات جهانی، ایران را بین ۱۴۲ کشور مورد بررسی به‌عنوان عصبانی‌ترین کشور دنیا معرفی کرد که ۵۰ درصد جمعیت آن عصبانی هستند. در گزارش سال ۲۰۱۹ مؤسسه گالوپ نیز، ایران بعد از ارمنستان و عراق سومین ملت عصبانی در جهان قرار گرفته‌اند. علاوه بر این، شیوع ویروس کرونا بعد از سال ۱۳۹۸ و در پی آن قرنطینه افراد در شرایط عدم وجود امکانات مناسب، از موضوعات تأثیرگذار بر امنیت شخصی بود. در نهایت در مورد امنیت غذایی نیز، ضریب امنیت غذایی در کشور با کاهش چشم‌گیر مواجه بود. طبق نتایج پژوهش مرکز آمار ایران با موضوع «برآورد مقدار مصرف کالاهای اساسی در کشور: ۱۴۰۰-۱۳۹۰» در دوره دولت روحانی، سرانه مصرف کالاهای اساسی همچون گوشت طیور، شیر، محصولات لبنی، روغن، قندوشکر، برنج و ... با کاهش روبرو بود (قصور و قاسمی غنچه‌نازی، ۱۳۹۹: ۹-۷). تعطیلی طرح راهبردی توسعه کشاورزی در ایران، کاهش تولید محصولات اساسی مانند گندم و کاهش علمی‌سازی کشاورزی از دلایل اصلی کاهش امنیت غذایی کشور در این دوره بود.

یافته‌های پیمایشی

در این مقاله به جهت بررسی رابطه میان شاخص‌های حکمرانی خوب و امنیت انسانی در ایران تعداد ۱۱ گویه در قالب پرسشنامه تدوین و میان جامعه آماری توزیع گردید. در ادامه به تبیین ویژگی‌های عمومی پاسخگویان و بررسی گویه‌های پرسشنامه خواهیم پرداخت.

ویژگی‌های عمومی پاسخگویان

- از منظر وضعیت سنی ۴۶.۴ درصد ۳۰ تا ۴۰ ساله، ۳۹.۸ درصد ۴۰ تا ۵۰ ساله، ۱۰.۲ درصد ۲۰ تا ۳۰ ساله و ۳.۶ درصد نیز ۵۰ ساله و بالاتر هستند.
- از منظر میزان تحصیلات، ۴۳.۲ درصد دارای مدرک فوق لیسانس، ۳۸ درصد دانشجوی دکتری و ۱۸.۸ درصد دکتری و بالاتر هستند.
- از منظر وضعیت اشتغال ۳۳.۱ درصد کارمند دولت، ۲۳.۲ درصد کارمند بخش خصوصی، ۱۶.۱ درصد مدرس دانشگاه، ۱۶.۱ درصد دانشجو و ۹.۹ درصد نیز به سایر مشاغل مشغول بوده‌اند.

بررسی گویه‌های پرسشنامه

شاخص کارآیی و اثربخشی دولت

کیفیت تهیه و تدارک خدمات عمومی

با توجه به ارزش کارکردی خدمات عمومی که همانا رفع نیازمندی‌های عمومی است، نارسایی در نظام ارائه خدمات عمومی و ناکارآمدی آن، تبعات گسترده و پیچیده‌ای برای حکومت خواهد داشت. این موضوع سبب کاهش اعتماد عمومی می‌شود و در پاسخ به نیازها و مطالبات عمومی مردم، از سویی منجر به اختلال نظم عمومی می‌شود و از سوی دیگر نشان از عدم کارآمدی حکومت دارد. امروزه کارآمدی دولت‌ها و در افقی وسیع‌تر، مشروعیت دولت‌ها در نحوه ارائه خدمات عمومی ارزیابی می‌شود. ۴۲.۴ درصد در حد بسیار زیاد، ۱۷.۷ درصد زیاد، ۱۶.۴ درصد تا حدودی و ۱۵.۴ درصد در حد کم و ۸.۱ درصد در حد خیلی کم تأثیر کیفیت تهیه و تدارک خدمات عمومی را بر امنیت انسانی تأثیرگذار دانسته‌اند.

جدول ۱: کیفیت تهیه و تدارک خدمات عمومی

شرح	بسیار زیاد	زیاد	تا حدودی	کم	بسیار کم	میانگین	انحراف معیار	واریانس
تعداد	۱۶۳	۶۸	۶۳	۵۹	۳۱	۳.۴۶	۱.۱۸۲	۱.۳۹۸
درصد	۴۲.۴	۱۷.۷	۱۶.۴	۱۵.۴	۸.۱			

منبع: (یافته‌های میدانی نگارندگان، ۱۴۰۱)

چگونگی نظام اداری

یکی از کارآمدی‌های دولت و حکمرانی خوب در زمینه نظام اداری و چگونگی آن شامل شفافیت نظام اداری، به روز بودن و ... است. پاسخگویان ۳۸ درصد در حد بسیار

زیاد، ۱۲.۴ درصد زیاد، ۲۰.۱ درصد تا حدودی، ۱۵.۴ درصد در حد کم و ۵.۲ درصد در حد کم چگونگی نظام اداری را بر امنیت انسانی در ایران در این دوره موثر دانسته‌اند.

جدول ۲: چگونگی نظام اداری

شرح	بسیار زیاد	زیاد	تا حدودی	کم	بسیار کم	میانگین	انحراف معیار	واریانس
تعداد	۱۴۶	۸۲	۷۷	۵۹	۲۰	۳.۵۵	۱.۱۳۹	۱.۲۹۸
درصد	۳۸	۲۱.۴	۲۰.۱	۱۵.۴	۵.۲			

منبع: (یافته‌های میدانی نگارندگان، ۱۴۰۱)

میزان استقلال خدمات عمومی از فشارهای سیاسی

دولت‌ها باید بتوانند خدمات عمومی را برای شهروندان افزایش دهند، با تعاملات خود در طرح و اجرای سیاست‌ها، ثبات سیاسی را در کشور فراهم آورند و زمینه تحقق حکمرانی خوب و تأمین امنیت انسانی را فراهم نمایند. ۳۶.۲ درصد در حد بسیار زیاد، ۲۸.۶ درصد در حد زیاد، ۱۶.۴ درصد تا حدودی و ۸.۱۷ درصد در حد کم و بسیار کم میزان استقلال خدمات عمومی از فشارهای سیاسی را بر امنیت انسانی در ایران مؤثر دانسته‌اند.

جدول ۳: میزان استقلال خدمات عمومی از فشارهای سیاسی

شرح	بسیار زیاد	زیاد	تا حدودی	کم	بسیار کم	میانگین	انحراف معیار	واریانس
تعداد	۱۳۹	۱۱۰	۶۳	۴۴	۲۸	۳.۴۳	۱.۱۱۵	۱.۲۴۳
درصد	۳۶.۲	۲۸.۶	۱۶.۴	۱۱.۵	۷.۳			

منبع: (یافته‌های میدانی نگارندگان، ۱۴۰۱)

قابلیت، صلاحیت و شایستگی کارگزاران نظام

در نظر گرفتن تخصص‌ها و شایستگی‌ها، با توجه به تفکیک شاخه‌های علوم و فنون، و جدا شدن عرصه‌های کاری از یکدیگر، از ضروریات زندگی است و جامعه بدون آن و با فرهنگ «همه فن حریفی» راه به جایی نمی‌برد. استفاده از نیروهای شایسته، از ابزارهای مهم کارآمدی دولت‌ها است. هر رفتار انسانی، چه فردی و چه اجتماعی خواه‌ناخواه بر پایه یک سلسله ارزش‌ها استوار است، اگر ارزش‌ها و شایستگی‌ها در بطن حکومت رعایت نشود، افراد جامعه متضرر می‌شوند و امنیت اجتماعی آنان مختل می‌شود. پاسخ‌گویان تأثیر این

گویه بر امنیت انسانی را ۳۲ درصد بسیار زیاد، ۳.۲۶ درصد زیاد، ۲۳.۴ درصد تا حدودی، ۱۵.۴ درصد کم و ۹.۲ درصد در حد بسیار کم دانسته‌اند.

جدول ۴: قابلیت، صلاحیت و شایستگی کارگزاران نظام

شرح	بسیار زیاد	زیاد	تا حدودی	کم	بسیار کم	میانگین	انحراف معیار	واریانس
تعداد	۱۲۳	۱۰۱	۹۰	۵۹	۱۱	۳.۶۴	۱.۱۱۴	۱.۲۴۰
درصد	۳۲	۲۶.۳	۲۳.۴	۱۵.۴	۲.۹			

منبع: یافته‌های میدانی نگارندگان، (۱۴۰۱)

توانایی دولت در سیاست‌گذاری

دولت با ویژگی و کارکردهای خاصی که دارد به‌عنوان مهم‌ترین بازیگر هماهنگ‌کننده و تنظیم‌گر سیاست‌گذاری در جامعه، زمینه توسعه و رفاه را فراهم می‌آورد. نقش دولت در این زمینه بسیار مهم است و آمار پاسخ‌گویان این نظر را تأیید می‌کند. زیرا که ۶۵.۶ درصد در حد بسیار زیاد و زیاد، ۲۵.۵ درصد تا حدودی و ۷.۱۸ درصد در حد کم و بسیار کم، تأثیر این مؤلفه را بر امنیت انسانی بیان نموده‌اند. میانگین استخراج شده برای این گویه برابر با ۳.۷۷ و انحراف معیار نیز برابر با ۱.۰۱۱ می‌باشد.

جدول ۵: توانایی دولت در سیاست‌گذاری

شرح	بسیار زیاد	زیاد	تا حدودی	کم	بسیار کم	میانگین	انحراف معیار	واریانس
تعداد	۱۴۹	۱۰۳	۹۸	۱۹	۱۵	۳.۷۷	۱.۰۱۱	۱۰.۲۳
درصد	۳۸.۸	۲۶.۸	۲۵.۵	۴.۹	۳.۹			

منبع: یافته‌های میدانی نگارندگان، (۱۴۰۱)

تصمیم‌های مدیریتی در ارتباط با حاکمیت قانون

تصمیم‌گیری در این‌باره است که چه کسی، چه چیزی، چگونه، کجا و چه هنگام به دست آورد. تصمیم‌های درست در واقع مبین کارایی و اثربخشی دولت است. در پاسخ به این سؤال فقط ۳۲ درصد تأثیر این گویه را در حد متوسط، کم و بسیار کم بیان کردند و ۶۸ درصد گزینه زیاد و بسیار زیاد را انتخاب نمودند که نشان از تأثیر این مؤلفه بر امنیت انسانی دارد.

جدول ۶: تصمیم‌های مدیریتی در ارتباط با حاکمیت قانون

شرح	بسیار زیاد	زیاد	تا حدودی	کم	بسیار کم	میانگین	انحراف معیار	واریانس
تعداد	۱۴۹	۱۰۳	۹۸	۱۹	۱۵	۳.۷۷	۱.۰۱۱	۱۰.۲۳
درصد	۳۸.۸	۲۶.۸	۲۵.۵	۴.۹	۳.۹			

منبع: (یافته‌های میدانی نگارندگان، ۱۴۰۱)

عدالت مدیریتی و قضایی

دولت‌ها باید امکانات جامعه را به‌طور مساوی در جامعه پخش کنند. همچنین با تعامل دولت با بخش خصوصی و نهادهای مدنی از طریق دستیابی به الگو و معیار مناسب، عدالت مدیریتی و قضایی و ... را در جامعه اشاعه بخشند. جدول و نمودار زیر بیانگر تأثیر عدالت مدیریتی و قضایی بر امنیت انسانی در ایران است.

جدول ۷: عدالت مدیریتی و قضایی

شرح	بسیار زیاد	زیاد	تا حدودی	کم	بسیار کم	میانگین	انحراف معیار	واریانس
تعداد	۱۴۷	۱۳۲	۶۹	۲۸	۸	۳.۶۳	۰.۹۳۱	۰.۸۶۶
درصد	۳۸.۳	۳۴.۴	۱۸	۷.۳	۲.۱			

منبع: (یافته‌های میدانی نگارندگان، ۱۴۰۱)

شاخص ثبات سیاسی**میزان ثبات و پایداری رژیم سیاسی و احتمال استمرار حیات آن**

هر اندازه که دولت پاسخ‌گوتر و کارآمدتر باشند و ثبات سیاسی بیشتر، حاکمیت قانون گسترده‌تر و فساد محدودتر شود، حکمرانی خوب برقرار می‌شود. وجود دولت‌های دارای پشتوانه انتخاب و اعتماد مردمی، رژیم سیاسی حاکم را از ثبات کافی برخوردار می‌کند. ۴۴.۸ درصد در حد زیاد، ۲۹.۲ درصد در حد زیاد، ۲۱.۹ درصد در حد متوسط، ۳.۱ درصد در حد کم و ۱ درصد در حد بسیار کم میزان ثبات رژیم سیاسی و احتمال استمرار حیات آن را بر امنیت انسانی مؤثر می‌دانند.

جدول ۸: میزان ثبات و پایداری رژیم سیاسی و احتمال استمرار حیات آن

شرح	بسیار زیاد	زیاد	تا حدودی	کم	بسیار کم	میانگین	انحراف معیار	واریانس
تعداد	۱۷۲	۱۱۲	۸۴	۱۲	۴	۴.۱۴	۰.۹۳۲	۰.۸۶۹
درصد	۴۴.۸	۲۹.۲	۲۱.۹	۳.۱	۱			

منبع: (یافته‌های میدانی نگارندگان، ۱۴۰۱)

تنش‌های قومی و درگیری‌های داخلی

هر چه دولت‌ها کارآمدتر باشند ثبات سیاسی در جامعه بیشتر می‌شود. در کشورهای چند قومی مانند ایران که در نوار مرزی اقوامی زندگی می‌کنند که در آن طرف مرزها همان اقوام زندگی می‌کنند، وجود آرامش اقوام، امنیت و ثبات کشور را افزایش می‌دهد. نمودار و جدول زیر، نظر پاسخ‌گویان از تنش‌های قومی و درگیری‌های داخلی را بیان می‌کند.

جدول ۹: تنش‌های قومی و درگیری‌های داخلی

شرح	بسیار زیاد	زیاد	تا حدودی	کم	بسیار کم	میانگین	انحراف معیار	واریانس
تعداد	۱۳۷	۱۲۷	۸۸	۱۸	۱۴	۳.۹۰	۱.۰۳۳	۱.۰۶۸
درصد	۳۵.۷	۳۳.۱	۲۲.۹	۴.۷	۳.۶			

منبع: (یافته‌های میدانی نگارندگان، ۱۴۰۱)

شیوه انتقال قدرت در سطوح بالای نخبگان سیاسی

اصل تعیین سرنوشت و مشارکت سیاسی مردم در عرصه‌های سیاسی و اجتماعی از اهداف اساسی انقلاب اسلامی است. مشخصاً نخبگان سیاسی می‌توانند نقش تعیین‌کننده‌ای در تحقق یا عدم تحقق مشارکت سیاسی داشته باشند، لذا شیوه انتقال قدرت باید به صورت عادلانه و قانونمند باشد. از سومین گویه ثبات سیاسی، شیوه انتقال قدرت در سطوح بالای نخبگان سیاسی طبق نظر پاسخ‌گویان، ۳۸ درصد بسیار زیاد، ۲۵.۳ درصد زیاد، ۲۴ درصد تا حدودی، ۹.۴ درصد کم و ۳.۴ درصد در حد بسیار کم بر امنیت انسانی مؤثر است.

جدول ۱۰: شیوه انتقال قدرت در سطوح بالای نخبگان سیاسی

شرح	بسیار زیاد	زیاد	تا حدودی	کم	بسیار کم	میانگین	انحراف معیار	واریانس
تعداد	۱۴۶	۹۷	۹۲	۳۶	۱۳	۳.۷۰	۱.۰۴۱	۱.۰۸۳
درصد	۳۸	۲۵.۳	۲۴	۹.۴	۳.۴			

منبع: (یافته‌های میدانی نگارندگان، ۱۴۰۱)

وقوع جنگ و بحران‌های فراروی کشورها

یکی از راه‌های جلوگیری از خشونت، مدیریت بحران‌ها و جلوگیری از جنگ است. هر جامعه‌ای عاری از جنگ و خشونت باشد، یعنی دارای صلح و امنیت است. یکی از سؤالاتی که از جامعه آماری پرسیده شد، وقوع جنگ و بحران‌ها فراروی کشورها است که پاسخ‌گویان تأثیر آن را بر امنیت انسانی ۶۷.۱ درصد زیاد و بسیار زیاد، ۲۳.۷ درصد متوسط و ۸.۱ درصد در حد کم و بسیار کم دانسته‌اند.

جدول ۱۱: وقوع جنگ و بحران‌های فراروی کشورها

شرح	بسیار زیاد	زیاد	تا حدودی	کم	بسیار کم	میانگین	انحراف معیار	واریانس
تعداد	۱۳۸	۱۲۰	۹۱	۲۸	۷	۳.۷۲	۰.۹۶۵	۰.۹۳۱
درصد	۳۵.۹	۳۱.۳	۲۳.۷	۷.۳	۱.۸			

منبع: (یافته‌های میدانی نگارندگان، ۱۴۰۱)

ارزیابی فرضیه پژوهش

برای ارزیابی فرضیه پژوهش در ابتدا نرمال بودن متغیرهای پژوهش با بهره‌گیری از آزمون کلموگروف - اسمیرنوفمورد بررسی قرار گرفت که در جدول زیر آمده است:

جدول ۱۲: آزمون نرمال بودن (کلموگروف - اسمیرنوف)

متغیر	مقدار معنی‌داری
کارآیی و اثربخشی دولت	۰.۱۲۸
ثبات سیاسی	۰.۱۴۵
امنیت انسانی	۰.۱۷۴

منبع: (مطالعات نگارندگان، ۱۴۰۱)

با توجه به اینکه مقادیر معناداری برای هر دو متغیر بیشتر از سطح ۰.۰۵ بود، نتایج حکایت از توزیع نرمال متغیرهای پژوهش داشت. برای ارزیابی فرضیه اصلی پژوهش از آزمون ضریب همبستگی پیرسون استفاده شده. شرح آزمون بدین ترتیب می‌باشد:

- فرض صفر: بین شاخص‌های حکمرانی خوب (کارآیی و اثربخشی دولت و ثبات سیاسی) و امنیت انسانی در دوره مورد نظر رابطه‌ای مستقیم وجود ندارد.
- فرض یک: بین شاخص‌های حکمرانی خوب (کارآیی و اثربخشی دولت و ثبات سیاسی) و امنیت انسانی در دوره مورد نظر رابطه‌ای مستقیم وجود دارد.

جدول ۱۳: آزمون ضریب همبستگی پیرسون

		شاخص‌های حکمرانی خوب	امنیت انسانی
ضریب همبستگی پیرسون امنیت انسانی	ضریب همبستگی پیرسون	۱	۰.۳۴۲
	مقدار معناداری	۰.۰۰۰	
	تعداد	۳۸۴	
ضریب همبستگی پیرسون حکمرانی خوب	ضریب همبستگی پیرسون	۰.۳۴۲	۱
	مقدار معناداری	۰.۰۰۰	
	تعداد	۳۸۴	

منبع: (مطالعات نگارندگان، ۱۴۰۱)

با توجه به این که ضریب به‌دست آمده از آزمون، مقداری مثبت و برابر با ۰.۳۴۲ می‌باشد، همبستگی مثبت میان متغیرهای پژوهش مشاهده شد. چنانکه از منظر جامعه آماری با تحقق حکمرانی خوب، امنیت انسانی طی دوره مورد نظر افزایش یافته است. همچنین از آنجا که مقدار معناداری در این آزمون برابر با ۰.۰۰۰ و کمتر از سطح استاندارد ۰.۰۵ بود، فرضیه پژوهش نیز مورد تأیید قرار گرفت. نتایج حاصل از رتبه‌بندی گویه‌های پرسشنامه که از طریق آزمون فریدمن و استخراج میانگین‌های هر یک انجام شده، در قالب جدول زیر به نمایش درآمده است:

جدول ۱۴: رتبه‌بندی گویه‌های پژوهش

رتبه	گویه	میانگین
۱	میزان ثبات و پایداری رژیم سیاسی و احتمال استمرار حیات آن	۱۷.۷۴
۲	تنش‌های قومی و درگیری‌های داخلی	۱۵.۲۹
۳	توانایی دولت در سیاست‌گذاری	۱۴.۰۳
۴	شیوه انتقال قدرت در سطوح بالای نخبگان سیاسی	۱۳.۵۴
۵	وقوع جنگ و بحران‌های فراروی کشورها	۱۳.۴۱
۶	قابلیت، صلاحیت و شایستگی کارگزاران نظام	۱۳.۲۲
۷	تصمیم‌های مدیریتی در ارتباط با حاکمیت قانون	۱۲.۷۲
۸	چگونگی نظام اداری	۱۲.۶۳
۹	عدالت مدیریتی و قضایی	۱۲.۵۱
۱۰	کیفیت تهیه و تدارک خدمات عمومی	۱۱.۹۱
۱۱	میزان استقلال خدمات عمومی از فشارهای سیاسی	۱۱.۳۸

منبع: (مطالعات نگارندگان، ۱۴۰۱)

نتیجه‌گیری

مفهوم حکمرانی خوب با شاخص‌ها، دلالت‌ها و پیامدهای زیاد در دو دهه پایانی قرن بیستم وارد قاموس علوم اجتماعی گردید و با پذیرش گسترده مواجه شد. این مفهوم توجه محافل علمی بین‌المللی جهان را به خود معطوف نموده است. محققان حکمرانی خوب را با رویکردهای لیبرالیستی و سوسیالیستی، ابعاد سیاسی، اقتصادی و انسانی و اهداف توسعه اقتصادی، توسعه سیاسی و توسعه پایدار انسانی گوناگون تعریف نموده‌اند. در عصر حاضر با گسترش وظایف و کارکرد حکومت‌ها، انتظارات و خواسته‌های شهروندان از حکومت‌ها افزایش یافته است. دولت به منزله ابزاری حاصل عمل ارادی انسان برای تأمین نظم و امنیت در جهان تدوین شده است و این دولت است که برای انسان وجود دارد نه انسان برای دولت. لذا چنان که اشکال دولت‌های کنونی نتوانند نیازهای انسان امروز را برآورده سازند پس تغییر در آنها در سطوح خرد و کلان اجتناب‌ناپذیر خواهد بود. بهره‌مندی از امنیت یکی از مهم‌ترین و بارزترین مصادیق حقوق بنیادین بشر و پیش‌شرط تحقق و بهره‌مندی از هر حق دیگری است. با پیوند حکمرانی مطلوب و توسعه انسانی پایدار، بر اصولی چون مشارکت‌جویی، پاسخ‌گویی و ارتقای حقوق بشر تأکید می‌گردد. رویکرد حکمرانی خوب، به مثابه یک رویکرد ارزش بنیان با عطف توجه به مفاهیمی نظیر پاسخ‌گویی، شفافیت، برابری و عدالت اجتماعی، برای سامان دادن به امور اجتماعی و تسریع توسعه کارآمد می‌باشد. عدم امنیت مردمانی که با آسیب‌پذیری‌های ساختاری مواجهند در طی دوره‌های طولانی گسترش می‌یابد و به گسستگی جنسیتی، قومی، نژادی، شغلی و منزلت اجتماعی که براحتی حل نمی‌شوند منجر می‌شود. حکمرانی با مشارکت مستقیم شهروندان بهبود می‌یابد چنانکه دولت‌ها در این ارتباط تنگاتنگ می‌توانند اطلاعات دقیقی درباره آسیب‌پذیری‌های مردم به دست آورند و اثرات مداخلات خود را بررسی نمایند. پس ضرورت دارد دستور کار امنیت انسانی سرلوحه عملکرد دولت‌ها قرار گیرد و استفاده از قانون در بستر حکمرانی مطلوب به‌عنوان ابزاری برای پیشبرد این دستور کار، کارسازی شود. نگارنده در این پژوهش به روش توصیفی تحلیلی و بهره‌گیری از مطالعات کتابخانه‌ای و بررسی‌های میدانی درصدد بررسی رابطه میان شاخص‌های حکمرانی خوب و امنیت انسانی در ایران در سال‌های ۱۳۹۲-۱۴۰۰ برآمده است. یافته‌های پژوهش که از طریق تجزیه و تحلیل داده‌های گردآوری شده به کمک نرم‌افزار SPSS، به دست آمده است فرضیه پژوهش را مورد تأیید قرار می‌دهد. همچنین نتایج حاصل از رتبه‌بندی گویه‌های پرسشنامه نشان می‌دهد به ترتیب: میزان ثبات و پایداری رژیم سیاسی

و احتمال استمرار حیات آن (۱۷.۷۴)، تنش‌های قومی و درگیری‌های داخلی (۱۵.۲۹)، توانایی دولت در سیاست‌گذاری (۱۴.۰۳)، شیوه انتقال قدرت در سطوح بالای نخبگان سیاسی (۱۳.۵۴) و وقوع جنگ و بحران‌های فراروی کشورها (۱۳.۴۱) از میان مؤلفه‌های شاخص‌های مدنظر نگارندگان از حکمرانی خوب، بیشترین تأثیر را بر امنیت انسانی طی دوره مذکور داشته‌اند.

پیشنهادات پژوهش

همچنین با توجه به این یافته‌های پژوهش، پیشنهادات زیر ارائه می‌گردد:

- ارتقاء سطح کارآیی و اثربخشی دولت از طریق روش‌هایی همچون شایسته‌گزینی، عدالت‌محوری در تصمیمات و مصون‌سازی مجموعه از فشارهای سیاسی.
- تقویت شفافیت و اولویت‌بخشی به پاسخ‌گویی در قالب توسعه آزادی بیان، آزادی مطبوعات و حمایت از فعالیت‌های سیاسی احزاب در چارچوب قانون اساسی.
- اتخاذ تدابیر ضد فساد با تکیه بر ظرفیت‌ها و بازوهای اجرایی دولت برای مقابله با اقدامات مفسده‌انگیز در نهادهای دولتی.
- اتخاذ سیاست‌های نظارتی به جای سیاست‌های تصدی‌گرایانه و مداخله‌جویانه در بدنه اقتصاد کشور.
- توسعه بیان‌های دموکراسی با هدف بهبود ثبات سیاسی و کاهش چالش‌های سیاسی - امنیتی در کشور.

فهرست منابع:

- برجس، پیتر، (۱۳۹۶). بررسی‌های جدید امنیت، ترجمه علیرضا طیب، تهران: نشر امیرکبیر.
- تاجبخش، شهربانو و درودی، مسعود (۱۳۹۷). "مفهوم امنیت انسانی و ابعاد سیاست‌گذارانه آن"، فصلنامه مطالعات راهبردی سیاست‌گذارانه عمومی، دوره هشتم، شماره ۲۸، پاییز.
- دهقانی فیروزآبادی، جلال و سرخیل، بهنام (۱۳۹۳). "رفتارهای حمایت‌گرانه و امنیت انسانی؛ با تأکید بر رویکرد اسلامی"، فصلنامه سیاست جهانی، دوره سوم، شماره دوم، تابستان.
- ذاکریان، مهدی و همکاران (۱۳۹۷). "چالش‌های امنیت انسانی در پرتو حق بر سلامت و بهداشت عمومی"، دوفصلنامه فقه و حقوق اسلامی، سال دهم، شماره ۱۸، بهار و تابستان.
- روحانی، حسن (۱۳۹۲). برنامه، اصول کلی و خط مشی دولت روحانی، قابل دسترسی در لینک: <https://www.isna.ir/news/92051408247/>
- روحانی، حسن (۱۳۹۶). دوباره ایران برنامه دولت دوازدهم آزادی و امنیت؛ آرامش و پیشرفت، تهران: نشر دفتر ریاست جمهوری.
- رهامی، روح‌الله (۱۳۹۵)، امنیت انسانی و دولت: رهایی از ترس، رهایی از نیاز در دولت اجتماعی توسعه‌گرا، تهران: نشر میزان.
- رهبر، عباسعلی و سوری، فرزاد (۱۳۹۵). "دولت و مدل امنیت سیاسی مطلوب در جامعه دینی"، فصلنامه دولت‌پژوهی، سال دوم، شماره پنجم، بهار.
- زارعی، مجتبی و آرایبی، وحید (۱۴۰۰). "واکاوی و نقد الگوی حکمرانی خوب؛ تبیین حکمرانی اسلامی مبتنی بر قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران"، فصلنامه پژوهش‌های انقلاب اسلامی، دوره دهم، شماره دوم، تابستان.

زاهدی و فاء، محمدهادی و همکاران (۱۳۹۸). "تبیین و رتبه‌بندی شاخص‌های کارایی و اثربخشی دولت در اقتصاد اسلامی"، دو فصلنامه علمی مطالعات اقتصاد اسلامی، سال ۱۲، شماره اول، پاییز و زمستان.

سامتی، مرتضی و همکاران (۱۳۹۰). "تحلیل تأثیر شاخص‌های حکمرانی خوب بر شاخص توسعه انسانی مطالعه موردی: کشورهای جنوب شرقی آسیا"، فصلنامه پژوهش‌های رشد و توسعه اقتصادی، سال اول، شماره چهارم، پاییز.

سایت روزنامه دنیای اقتصاد، (۱۴۰۰/۰۵/۱۴). نگاهی به مهم‌ترین دستاوردهای دولت روحانی، قابل دسترسی در لینک زیر <https://donya-e-eqtasad.com/>

سمیعی اصفهانی، علیرضا و همکاران (۱۴۰۰). "تبیین ابعاد و مؤلفه‌های رویکرد امنیتی دولت روحانی بر اساس نظریه مکتب کپنهاگ"، فصلنامه پژوهش‌های راهبردی سیاست، دوره ۱۰، شماره ۳۹، زمستان.

شریف‌زاده، فتاح و قلی‌پور، رحمت‌الله (۱۳۸۲). "حکمرانی خوب و نقش دولت"، فصلنامه فرهنگ و مدیریت، سال اول، شماره چهارم، پاییز و زمستان.

شریفی طرازکوهی، حسین و مصطفی‌لو، جواد (۱۳۹۵). "مبانی هنجاری دکترین امنیت انسانی"، فصلنامه آفاق امنیت، شماره ۳۳، زمستان.

شیهان، مایکل (۱۳۸۸). امنیت بین‌الملل، ترجمه جلال دهقانی فیروزآبادی، تهران: نشر پژوهشکده مطالعات راهبردی.

صادقی، شهریار (۱۴۰۰/۷/۹). "بررسی شاخص‌های اقتصاد کلان در دوره ریاست جمهوری حسن روحانی"، قابل دسترسی در لینک https://www.eghtesadnews.com

صفریان، روح‌الله و همکاران (۱۳۹۸). "الگوی حکمرانی خوب و توسعه اقتصادی در ایران و ترکیه ۲۰۰۶ تا ۲۰۱۷"، فصلنامه رهیافت‌های سیاسی و بین‌المللی، دوره ۱۱، شماره دوم، زمستان.

طاهری، شمیم (۱۳۹۸/۵/۵). "مصادیق ناکارآمدی دولت از دیدگاه علم اقتصاد چیست؟"، قابل دسترسی در لینک <https://www.tejaratefarda.com/>

عبداللهی، مهدی (۱۳۹۹/۱۲/۲۱). "میراث روحانی برای دولت ۱۴۰۰"، روزنامه فرهیختگان، قابل دسترسی در لینک:

<https://farhikhtegandaily.com/news/52697/>

قصور، شکوفه و قاسمی غنچه‌نازی، مهرنوش (۱۳۹۹). "برآورد مقدار مصرف کالاهای اساسی در کشور: ۱۴۰۰-۱۳۹۰"، تهیه و تدوین در مرکز آمار ایران.

کر، پائولین (۱۳۸۸). امنیت انسانی، در مایکل شیپان، امنیت بین‌الملل، ترجمه جلال دهقانی فیروزآبادی، تهران: انتشارات پژوهشکده مطالعات راهبردی.

کریمی مله، علی (۱۳۹۱). "تأملی نظری در نسبت حکمرانی خوب و امنیت ملی"، فصلنامه مطالعات راهبردی، سال ۱۵، شماره چهار، زمستان.

مرادی، محمد و دیگران (۱۳۹۶). "مطالعه و مقایسه پاسخگویی مالی دولت در چهار دوره ریاست جمهوری پس از انقلاب اسلامی با استفاده از تحلیل گفتمان انتقادی"، نشریه مدیریتی، دوره نهم، شماره دوم، تابستان.

مکوندی، فواد و همکاران (۱۳۹۷). "ادراک شهروندان از شاخص‌های ثبات سیاسی و جابجایی سیاسی در حکمرانی خوب، بر اساس مؤلفه‌های بومی سازمان‌های خدمات شهری ایران مطالعه موردی: سازمان‌های دولتی استان خوزستان"، فصلنامه مدیریت فرهنگ سازمانی، دوره ۱۶، شماره چهارم، زمستان.

نجات‌پور، مجید و یزدان‌پناه، محمد (۱۳۹۷). "مفهوم امنیت انسانی و رابطه آن با امنیت ملی"، فصلنامه پژوهشنامه اندیشه معاصر، سال اول، شماره اول، تابستان.

نظری، علی اشرف و سازمند، بهاره (۱۳۸۹). "توسعه و امنیت انسانی: امنیت انسانی به‌عنوان محور توسعه"، دوفصلنامه پژوهش سیاست، سال ۱۲، شماره ۲۸، بهار و تابستان.

نودیجه، حسین علی و دیگران (۱۴۰۰). "تحلیل سیاست‌های اقتصاد سیاسی دولت‌های پس از انقلاب اسلامی بر مبنای الگوی حکمرانی خوب؛ مطالعه موردی دولت

حسن روحانی"، فصلنامه پژوهش‌های سیاسی و بین‌المللی، سال ۱۲، شماره ۴۹، زمستان.

یزدان‌فام، محمود (۱۳۹۱). دولت‌های شکننده و امنیت انسانی، تهران: نشر

پژوهشکده مطالعات راهبردی.

Adger, Neil, and et. al, (2021). “Human security of urban migrant populations affected by length of residence and environmental hazards”, *Journal of Peace research*, Vol. 58, Issue 1.

Akl, A. (2021). *Global Governance v/s COVID-19: a human security approach*, *open political science*, Vol. 4.

Fukuda, S. and Messineo, C. (2011). *Human Security, Internayional Affairs at the New School*.

Gaspar, D. (2014). “Human Security Analysis as a Framework for Value-Oriented Governance – the example of climate change”, *International Journal of Social quality*, Vol. 4, No. 2.

Howe, B. (2013). *Human Security and good Governance, in Protection and Promotion of human security in East Asia*, Palgrave Macmillan.

Kaufmann, D. and Kraay, A. (2007). *Governance indicators: where are we, where should we be going*, the World Bank?

Lautensach, A. and Lautensach, S. (2020). *Human security in world affairs: problems and opportunities*, Press books by BCcampus & University of Northern British Columbia.

Maxwell, S. (1994). *Food security: a post-modern perspective*, Institute of development studies, October.

Oxford Dictionary (2021). *Governance*, available at: <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/governance>.

Reveron, Derek and et. al, (2018). *Human and National Security Understanding Transnational Challenges*, London: routledge publications.

UNDP (1994). *Human Development Report 1994, New Dimensions of human Security*, available at: <https://hdr.undp.org/content/human-development-report-1994>.

World Bank Book (1999). Governance and Development, Washington DC, available at: <https://elibrary.worldbank.org/doi/abs/10.1596/0-8213-2094-7>.

World Bank (2012). Governance Data: Web-Interactive Inventory of Datasets and Empirical Tools, Washington DC. Available at: <http://www.worldbank.org>.

Examining the Relationship between the Indicators of Good Governance and Human Security in Iran: Case Study of 2013-2021

Saeid Darabnia¹, Hossein Karimifard (Ph.D)²
Jahanbakhsh Moradi (Ph.D)³, Ali Bakhtiarpour (Ph.D)⁴

DOI: 10.22055/QJSD.2022.41308.2700

Abstract:

Good governance, which has indicators such as political stability and government efficiency, is one of the most important issues raised in political science in the last few decades and is closely related to other issues such as human security. The important thing about this is the importance of the government's role in realizing good governance and its relationship with human security. Based on this, the main goal of this research is to investigate the relationship between good governance and human security in Iran in the years 2013-2021. The research method in this article is of descriptive-survey type and it was done by using library studies and field investigations. Based on Cochran's formula, 384 people were questioned by a simple random method from the above statistical population. Also, spss software and statistical tests related to the nature of the research have been used to analyze the collected data. The results indicate that the degree of stability and stability of the political regime and the possibility of its continued life (17.74), ethnic tensions and internal conflicts (15.29), the ability of the government to make policies (14.03), the way of transferring power at the top level of the political elite (13.54), The outbreak of war and crises facing countries (13.41), the capability, competence and competence of system agents (13.22) among the two indicators of good governance have had the greatest impact on human security during the mentioned period.

Key Concepts: *Good Governance, Human Security, Political Stability, Government Efficiency and Effectiveness*

¹ Ph.D. student of political science of Iranian issues, Ahvaz branch, Islamic Azad University, Ahvaz, Iran, saeed.darabnia52@gmail.com

² Associate Professor, Department of Political Science, Ahvaz Branch, Islamic Azad University, Ahvaz, Iran (Corresponding Author), hkarimifard@yahoo.com

³ Assistant Professor, Department of Political Science, Ilam Branch, Islamic Azad University, Ilam, Iran, Jmoradi7877@yahoo.com

⁴ Assistant Professor, Department of Political Science, Ahvaz Branch, Islamic Azad University, Ahvaz, Iran, ali.bakhtiarpour@yahoo.com

